

УДК 811.111'38:821.111

ЗАСОБИ ЛЕКСИЧНОЇ НОМІНАЦІЇ АТМОСФЕРИ САСПЕНС У ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ЖАНРУ ХОРРОР

Божко О. С.

Херсонський державний університет

Статтю присвячено особливостям функціонування засобів лексичної номінації атмосфери саспенс у художніх творах жанру хоррор. Визначено основні тематичні групи, які позначають причини формування атмосфери саспенс.

Ключові слова: атмосфера саспенс, хоррор, лексична номінація, лінгвістика.

Божко Е. С. Средства лексической номинации атмосферы саспенс в художественных произведениях жанра хоррор. Статья посвящена особенностям функционирования средств лексической номинации атмосферы саспенс в художественных произведениях жанра хоррор. Определены основные тематические группы, которые обозначают причины формирования атмосферы саспенс.

Ключевые слова: атмосфера саспенс, хоррор, лексическая номинация, лингвистика.

Bozhko O. S. The lexical means of the nomination the suspense atmosphere in the horror genre. The article focuses on the various lexical means and the main thematic groups that caused the suspense atmosphere. This article complements and extends existing theoretical concept of the formation suspense atmosphere in the horror genre and determines the direction of the future linguistic researches of the representation of suspense atmosphere.

Key words: suspense atmosphere, horror, lexical nomination, linguistics.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Враховуючи те, що людській уяві немає меж, у лінгвокультурі почала з'являтися незліченна кількість архетипів на кшталт богів, демонів, духів, привидів, монстрів та ін., які зараз користуються великою популярністю серед жанрів «фантастичного трикутника»: фентезі, наукової фантастики та літератури жахів. Дослідження лінгвістичних засобів формування атмосфери саспенс жанру хоррор на цьому етапі досить актуальне. Адже твори жанру хоррор сповнені різноманітними зовнішніми та внутрішніми, реальними та містичними проявами страху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відповідно до словникових визначень [5, 478; 6], які, ймовірно, відображають конотативне використання слів, поняття «саспенс» має принаймні три відтінки значення: 1) стан невпевненості в сенсі сумніву та нерішучості; 2) стан, близький до хвилюючої нерішучості; 3) стан приємного хвилювання через очікувану подію. У такому випадку поняття «саспенс» постає як досвід невпевненості, за якого гедоністичні можливості коливаються від найбільш пагубних до найбільш приємних [4, 8].

В основу атмосфери саспенс покладено категорію містичного, яка ґрунтується на триєдності «таємниці – страх – стан тривожного очікування». Таємниче, примарне, ірреальне, що не можна пояснити на раціональних засадах, є однією з ключових ознак жанру хоррор, тим змістовим стрижнем, довкола якого побудована композиція твору [7, 123]. Тому мотив таємниці домінує в художніх творах жанру хоррор і структурує його композицію.

Основна функція мовних засобів реалізації відповідної субкатегоріальної ознаки – створення атмосфери загадковості, невизначеності, примарності. Унаслідок об'єднання різнорівневих мовних засобів навколо цієї узагальненої ознаки утворюються чотири семантичні сфери – «примарне», «надприродне», «сакральне», «символічне» [2, 81; 3, 81]. Над цією проблематикою працювали такі дослідники, як Д. Д. Джонсон, С. Т. Джоши, М. Касл, М. Класен, Н. Керол, Д. Стрінаті, Т. Тодоров та ін.

Мета статті – проаналізувати засоби лексичної номінації атмосфери саспенс на матеріалі англomовних художніх творів.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: охарактеризувати тематичні групи, що позначають причини створення атмосфери саспенс, та визначити основні засоби їхньої лексичної номінації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Засоби лексичної номінації атмосфери саспенс – це слова і словосполучення, у семантичній структурі яких з використанням спеціальних лінгвістичних методів семантичного і компонентного аналізу виявлено аксіологічно забарвлені семи на позначення чогось / когось негативного – неприємного, огидливого, жахливого тощо, що репрезентує атмосферу напруженого очікування, тобто атмосферу саспенс.

Конкретні загальні іменники за своїми денотативними значеннями можуть бути об'єднані в тематичні групи, що мають «досить тісний смисловий зв'язок» [1, 57] і позначають **причини** створення атмосфери саспенс:

– **надприродне явище**: *ghost* «привид», *monster* «монстр», *vampire* «вампір» та ін., наприклад:

«*One of those big bats that they call vampires had got at her in the night, and what with his gorge and the*

vein left open, there wasn't enough blood in her to let her stand up, and I had to put a bullet through her as she lay» (6);

«One cannot even say that the ghost attacks the mind, because the mind, the conscious, thinking mind, is invulnerable; in all our conscious minds, as we sit here talking, there is not one iota of belief in ghosts» (5);

«As the bone-piercing shriek trailed into a snarl and then into an industrious grumble, Tommy heard the demon pounding-straining-clawing, and metal creaked against metal. He couldn't see into the dark undercarriage, but he sensed that the mini-kin was temporarily trapped in the tangled wreckage and struggling furiously to pry itself free» (3);

– **природне явище**: *thunder* «грим», *lightning* «блискавка», *tempest* «буря», *rain* «дощ» та ін., наприклад:

«The sea, running mountains high, threw skywards with each wave mighty masses of white foam, which the tempest seemed to snatch at and whirl away into space» (6);

«Lightning flashed at the windows, and tree shadows ran spider-quick over glass and streaming rain, and like a warning voice, the tolling thunder seemed to call Tommy's attention to the drapes» (3);

At times the mist cleared, and the sea for some distance could be seen in the glare of the lightning, which came thick and fast, followed by such peals of thunder that the whole sky overhead seemed trembling under the shock of the footsteps of the storm (4);

– **людина**: *breath* «дихання», *mouth* «рот», *voice* «голос» та ін., наприклад:

«What does it look like?» – *Theodora's voice* rose crazily» (5);

«*Que le bon Dieu*» – she began, then faltered, breath failing her; for she saw Colonel Masters stoop down suddenly and do the last thing that would have occurred to her as likely: he put his eye to the key-hole and kept it there steadily for the best part of a minute, his hand still gripping her own firmly (4).

Абстрактні загальні іменники об'єднуються в тематичні групи, які позначають **різні прояви емоційного стану**, у якому перебуває художній персонаж під впливом атмосфери саспенс, описаної у НМК, а саме:

– **«страх» fear**: *fear* «страх», *horror* «жах», *terror* «терор», *nightmare* «кошмар», *dread* «страх» та ін., наприклад:

«Her eyes were mad with terror» (6);

«Some of the things she was worried about were too grown-up for Danny to understand-vague things that had to do with security, with Daddy's selfimage feelings of guilt and anger and the fear of what was to become of them-but the two main things on her mind right now were that Daddy had had a breakdown in the mountains (then why doesn't he call?) or that Daddy had gone off to do the Bad Thing» (2);

The same instant it collapsed abruptly on the counterpane like a toy balloon that had been pricked. It shrank down in a mutilated mess before her eyes, while Monica – added touch of horror – stirred uneasily in her sleep, turning over and stretching out her hands as though feeling blindly for something that she missed (2);

– **«напруження» tension**: *nervousness* «знервованість», *stress* «стрес», *trouble* «неспокій» та ін., наприклад: «Chris pushed herself quickly away from the wall, glancing, with stress at the Jesuit's sweater» (1);

– **«збудження» excitation**: *agitation* «збентеження», *thrill* «збудження», *panic* «паніка» та ін., наприклад: «I was filled with agitation, however, when I bent down and slid feet foremost in through the window» (6);

– **«занепокоєння» concern**: *anxiety* «занепокоєння», *disturbance* «неспокій», *trepidation* «трепет» та ін., наприклад: «Her breathing was deep and regular, no sign of disquiet anywhere, no hint of disturbance that might have accompanied that pleading sentence of two minutes ago, except that the bed-clothes were perhaps somewhat tumbled» (4);

– **«невпевненість» uncertainty**: *doubt* «сумнів», *hesitation* «нерішучість», *incertitude* «невпевненість» та ін., наприклад: «Then he broke off and asked if I could love him in time, and when I shook my head his hands trembled, and then with some hesitation he asked me if I cared already for any one else» (6);

– **«передчуття» anticipation**: *apprehension* «побоювання», *foreboding* «передчуття», *presentiment* «передчуття» та ін., наприклад: «I saw him leave for Whitby with as brave a face as could, but I was sick with apprehension» (6).

Дієслівні лексичні одиниці виражають дії, які можна поєднати у дві тематичні групи, між якими встановлюються причинно-наслідкові відношення, а саме:

а) **дії, що спричиняють атмосферу саспенс**: *to kill* «убивати», *to scare* «лякати», *to strangle* «душити», *to threaten* «погрожувати» та ін., наприклад, у романі У. Блеті «Вигнання диявола» – «Stop him. He's trying to kill me! <...> Oh, stop him!» she wept. «Stop him! It hurts! Make him stop! Make him stop! I can't breathe!» (1) – передчуття Регани смерті через вбивство (*He's trying to kill me!* «Він намагається вбити мене!») спричиняє стан сильного емоційного напруження Регани (*she wept* «Вона плакала»).

б) **дії, що виражають наслідки атмосфери саспенс**, які проявляються у:

– **зміні фізичного стану**: *to distort* «спотворюватися», *to shrink* «зморщуватися», *to twist* «скручуватися», *to threaten* «погрожувати», *to wrench* «викривлятися» та ін., наприклад, у романі Дж. Блеквуда «Лялька» – «He turned from the front door which he had just reached as though he had been shot. The skin held a sudden pallor beneath the flush and something contradicted the blazing eyes, something seemed to shrink» (4) – компоненти значення дієслова *to shrink* «зморщуватися» – свідчать про зміну фізичного стану кровавої ляльки, що шокує мадам Джоску (*He turned from the front door <...> as though he had been shot* «Він відвернувся від вхідних дверей <...> немов би він був розстріляний») і таким чином створює атмосферу саспенс в аналізованому прикладі;

– **зміні психофізіологічного стану**: *to hold one's breath* «затамувати подих», *to pant* «задихатися», *to shiver* «тремтіти», *to tremble* «дрижати» та ін., наприклад, у романі Дж. Блеквуда «Лялька» –

«*Madame Jodzka paused, holding her breath, her heart panting*» (4) – стан напруги передається завдяки психофізіологічному стану мадам Джоски, вираженому дієслівними виразом *to hold one's breath* «затамувати подих» і *to pant* «задихатися»;

– **зміні емоційного стану:** *to beg* «благати», *to hiss* «шипіти», *to squeak* «пищати», *to shriek* «кричати» та ін., наприклад, «*The sounds hissed and squeaked, yet clear as a bell as the beast advanced at this miraculous speed*» (4) – зміна емоційного стану гувернантки відбувається через почуте шипіння ляльки, виражене дієсловами *to hiss* «шипіти», *to squeak* «пищати». У творі «Тік-так» автор використо-

вує дієслово *shriek*: *He heard the damn thing shrieking as it was hurled across the room, and then heard the shriek cut off abruptly as it thudded hard against the far wall, perhaps hard enough to snap its spine* (3).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, структурні характеристики вербальних репрезентантів атмосфери саспенс, тобто їхній компонентний склад і частиномовна належність, стають основою для лексико-граматичної класифікації.

До перспектив подальших досліджень слід віднести також розробку методики аналізу атмосфери «саспенс» у її семантико-когнітивному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля / Ю. Н. Караулов // Филологические науки. – 1972. – № 1. – С. 57–68.
2. Галич О. Б. Містичне в англійському готичному романі. Особливості функціонування та специфіка дослідження / О. Б. Галич // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія «Філологічні науки (Мовознавство)». – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. Винниченка, 2010. – Вип. 89. – № 5. – С. 81–84.
3. Clery E. J. The Supernatural Explained. The Rise of Supernatural Fiction / E. J. Clery. – Cambridge : Cambridge University Press, 1999. – 222 p.
4. Levine C. An anatomy of suspense. In: Narrative Middles: Navigating the 19th century British novel: The Ohio State University Press / Caroline Levine. – 2011. – 245 p.
5. New Oxford Learner's Thesaurus / A Dictionary of Synonyms. [chief editor D. Lea]. – Oxford : Oxford Un-ty Press, 2008. – 1008 p.
6. Random House Unabridged Dictionary [Electronic reference]. – Access mode : <http://www.dictionary.com>.
7. Wulff H. J. Suspense and the Influence of Cataphora on Viewer's Expectations / H. J. Wulff // Suspense: Conceptualizations, theoretical analyses, and empirical explorations / ed. by P. Vorderer, H. J. Wulff, M. Friedrichsen. – New York-London : Routledge, 1996. – P. 1–17.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Blatty W. P. The Exorcist [Electronic reference] / W. P. Blatty. – Access mode : https://vk.com/doc16932426_147310007?hash=3a86285560cd618b55&dl=4c0a3309d17f5a3ffa.
2. King S. The Shinning [Electronic reference] / Stephen King. – Access mode: <https://discount-associates.com/wp-content/uploads/2015/03/The-Shinning.pdf>.
3. Koontz D. Tick Tock [Electronic reference] / Dean Koontz. – Access mode: <https://jtmfjlud.files.wordpress.com/2015/07/dean-koontz-tick-tock-pdf.pdf>.
4. Lovecraft H. P. The Dunwich Horror / H. P. Lovecraft [Electronic reference]. – Access mode : <http://busyreadywhat.org/%20%20H.%20P.%20Lovecraft%20-%20The%20Dunwich%20Horror.pdf>.
5. Shirley J. The Haunting of Hill House / Jackson Shirley [Electronic reference]. – Access mode : http://ebstarts.com/Jackson_Shirley_-_The_Haunting_of_Hill_House.pdf.
6. Stocer B. Dracula / Bram Stocer [Electronic reference]. – Access mode : <http://www.planetebook.com/ebooks/Dracula.pdf>.